

**ДО ПИТАННЯ ПРО СПОСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОКАЗІВ
У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ****FROM QUESTION OF HOW TO PROVIDE EVIDENCE
IN THE CIVIL PROCESS IN UKRAINE**

Лезін Є.С.,
*аспірант кафедри правосуддя
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

У статті досліджуються підходи до розширення способів забезпечення доказів, зроблена спроба критичного аналізу нових способів забезпечення доказів у цивільному процесі України.

Ключові слова: забезпечення доказів, способи забезпечення доказів, забезпечення доказів у новому Цивільному процесуальному кодексі.

В статье исследуются подходы к расширению способов обеспечения доказательств, предпринята попытка критического анализа новых способов обеспечения доказательств в гражданском процессе Украины.

Ключевые слова: обеспечение доказательств, способы обеспечения доказательств, обеспечение доказательств в новом Гражданском процессуальном кодексе.

The article investigates the approaches to the methods expanding the providing evidence, attempts to critically analyze new ways of providing evidence in the civil process in Ukraine.

Key words: provision of evidence, methods of providing evidence, providing evidence in the new Civil Procedure Code.

Постановка проблеми. Інтенсивність розвитку суспільства вимагає вироблення нових і вдосконалення старих підходів до регулювання суспільних відносин як запоруки сталого розвитку. У цьому контексті, в умовах реформування цивільного процесу, особливої актуальності набуває вдосконалення прийомів і механізмів, якими оперує юридична теорія та практика. Із розвитком інституту забезпечення доказів у цивільному процесі України напрацювання науковців частково були перенесені в законодавчу площину. І хоча оцінити ефективність роботи механізму можна тільки тоді, коли він запрацює, усе ж постає питання про тенденції його модернізації. Так, викликає цілу низку запитань доцільність розширення способів забезпечення доказів у цивільному процесі України, які потребують відповідей.

Стан опрацювання. Дослідженням інституту забезпечення доказів у цивільному процесі займалися В.Д. Андрійцьо, Ю.В. Білоусов, С.В. Васильєв, О.О. Грабовська, В.В. Комаров, В.А. Кройтор, С.Я. Фурса, А.С. Штефан, М.М. Ясинок та інші.

Мета статті – проаналізувати основні перспективи розширення способів забезпечення доказів у цивільному процесі України; провести критичний аналіз нововведень.

Виклад основного матеріалу. Способами забезпечення доказів відповідно до ч. 2 ст. 133 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК) [1] є допит свідків, призначення експертизи, витребування й огляд доказів. Цей перелік не є вичерпним, що стимулює науковців до пошуку нових способів і переосмислення старих. Так, щодо такого способу забезпечення доказів, як допит свідків, нещодавно в науці з'явилася думка, що в рамках досліджуваного інституту не можна говорити про те, що допит

свідка й огляд речових і письмових доказів є способами забезпечення доказів. Така позиція була запропонована С.Я. Фурсою та Т.Н. Цюрою. Дослідники на підтримку своєї позиції вказують на те, що допит свідків, як і огляд речових і письмових доказів, є способами дослідження доказів, а не їх фіксації. Тому способами забезпечення доказів, на їхню думку, слід вважати виклик свідків у судові засідання та призначення огляду доказів [2, с. 96; 3, с. 15].

Таке твердження цілком відповідає концепції, запропонованій колективом науковців, за якої «забезпечення доказів у жодному разі не можна отожднювати з їх дослідженням або оцінкою. Єдина мета забезпечення доказів – це їх фіксація для забезпечення можливості їх дослідження й оцінки при подальшому розгляді справи» [4, с. 258].

Така позиція, як видається, є дискусійною. Дійсно, за змістом ч. 1 ст. 187 ЦПК [1], ч. 1 ст. 238 проекту ЦПК [5] огляд речових доказів є способом їх дослідження. Імперативне положення щодо дослідження доказів судом тільки під час розгляду справи містить ч. 1 ст. 159 ЦПК, ч. 1 ст. 214 проекту ЦПК. Такі законодавчі положення цілком відповідають стадії дослідження доказів у цивільному процесі. У зв'язку із цим виникає питання про можливість застосування таких способів забезпечення доказів, як огляд речових доказів і допит свідків (як до відкриття провадження у справі, так і до стадій дослідження й оцінки доказів загалом).

На нашу думку, не варто ставитися до цих відносин настільки категорично. Дійсно, таке твердження видається логічним для способів забезпечення доказів, котрі не передбачають попереднього виокремлення відомостей із об'єкта матеріального світу (витребування доказів для їх подальшого дослідження).

дження). Хоча навіть у цьому разі відбувається попередня оцінка на предмет належності доказу, оскільки розглядаючи клопотання про забезпечення, суд уже оцінює докази, які необхідно забезпечити, у контексті їх належності до справи.

Дослідження доказів як процес, пов'язаний із розумовою, логічною діяльністю суб'єкта дослідження, має місце на всіх стадіях цивільного процесу та є єдиним шляхом пізнання. Тож у цивільному процесі, що видається логічним, має місце поточне дослідження з метою виокремити та сприйняти відомості з доказів як об'єктів матеріального світу, адже складно уявити процедуру фіксації відомостей, якій передусє процес виокремлення відомостей, без їх дослідження. Таким чином, якщо прийняти вищенаведену позицію науковців, то знівелюється основна ціль інституту забезпечення доказів – закріплення предмета доказування, яка підміняється процесом, що передусє закріпленню (отримання доступу до об'єкта).

Отже, під час застосування способів забезпечення доказів, безперечно, відбувається їх попередня оцінка, а щодо процедур, які пов'язані з виокремлення відомостей із доказів, додатково проводиться їх попереднє дослідження.

Також дослідниками пропонується «судове доручення суду, у провадженні якого знаходиться справа, іншому суду по збиранню речових і письмових доказів, допиту свідків, а дії іншого суду також мають вважатися способом забезпечення доказів» [2, с. 96; 3, с. 15], що потребує уваги. Зі змісту ст. 132 ЦПК, ст. 88 проекту ЦПК вбачається, що така діяльність є способом збирання доказів, яке здійснюється судом, котрий видає розпорядження. Виходячи з міркувань про сутність забезпечення доказів, можна вказати, що фактична діяльність іншого суду в такому разі буде здійснюватися за допомогою способів забезпечення доказів, передбачених чинним законодавством. Проте віднесення таких дій іншого суду до окремого способу забезпечення доказів є сумнівним, оскільки інший суд здійснює доручення суду, у провадженні якого знаходиться справа, як технічну діяльність, спрямовану на виконання дій, указаних у дорученні.

М.М. Ясинок, наводячи приклади інших способів забезпечення доказів, показує, що такі дії можуть відбуватися шляхом одержання судом пояснень сторони, які вона дає як свідок; заборони вчиняти певні дії, що приводять до знищення доказів; шляхом тимчасового вилучення доказів [4, с. 258–259]. Схожа позиція щодо віднесення до окремих способів забезпечення доказів заборони вчиняти певні дії, вилучення доказів на час розгляду справи тощо має місце і в інших джерелах [6, с. 121]. Щодо останнього є сумніви в доцільності використання таких інструментів як способів забезпечення доказів з ініціативи особи, оскільки за змістом ст. 93 ЦПК, ст. 147 проекту ЦПК тимчасове вилучення доказу судом для його дослідження є заходом процесуального примусу, який може застосовуватися судом до осіб, котрі ухиляються від виконання обов'язку подання доказів,

виребуваних судом, тобто є наслідком неподання особою витребуваного доказу як реакції на перешкоджання здійсненню правосуддя.

Дещо розширює перелік передбачених чинним ЦПК способів забезпечення доказів законодавець, який у ч. 2 ст. 117 проекту ЦПК передбачає, що «способами забезпечення судом доказів є допит свідків, призначення експертизи, витребування та (або) огляд доказів, у тому числі за їх місцезнаходженням, заборона вчиняти певні дії щодо доказів і зобов'язання вчинити певні дії щодо доказів. У необхідних випадках судом можуть бути застосовані інші способи забезпечення доказів, визначені судом».

Як бачимо, пропонується використання інструментів інституту забезпечення позову, передбачених п.п. 2, 3 ч. 1 ст. 152 ЦПК, п.п. 2, 3 ч. 1 ст. 151 проекту ЦПК («заборона вчиняти певні дії») та «встановлення обов'язку вчинити певні дії»), як окремих способів забезпечення доказів, однак таке запозичення викликає деякі запитання. Чи відповідають такі дії цілям інституту забезпечення доказів? Чи є вони ефективними для сторін і судочинства під час здійснення доказування?

Спосіб заборони вчиняти певні дії в контексті забезпечення доказів запозичений з інституту забезпечення позову. Така дія спрямована на реалізацію можливості виконання судового рішення (наприклад, заборона відчуження речі, заборона внесення змін до реєстрів тощо). Профілюючи використання таких інструментів на інститут забезпечення доказів, не можна не зазначити, що обмеження права особи розпоряджатися чим-небудь, хоча й спрямоване на збереження об'єкта забезпечення, не виконує функції оперативної фіксації відомостей, які такий об'єкт містить. Так, якщо навіть заборонити внесення відомостей і правок до якогось реєстру, це не приведе до документування таких відомостей як способу їх процесуальної фіксації.

Щодо встановлення обов'язку вчинити певні дії з доказами вбачається, що він є більш ефективним за попередній. Можна, наприклад, забезпечити доступ експерта в приміщення, де знаходиться доказ, зобов'язати особу прибути до суду, зобов'язати особу розкрити відомості тощо.

Висновки. Отже, використання зазначених інструментів як самостійних способів забезпечення доказів видається сумнівним, адже за їх реалізації не виконується безпосередньо функція фіксації відомостей про факти й обставини. Проте вони можуть використовуватися у поєднанні з іншими способами забезпечення доказів, наприклад, зобов'язати свідка прибути в судове засідання для допиту, де зобов'язання прибути буде забезпеченням доступу до відомостей, а допит – безпосередньою їх фіксацією. Проте одночасне використання двох і більше способів забезпечення доказів не передбачене ні діючим цивільно-процесуальним законодавством, ні вищезгаданим проектом ЦПК, і не траплялося нам у практиці. Загалом такі дії можуть мати забезпечувальний характер щодо забезпечення доказів. Головним питанням у такому разі буде питання про

доцільність і необхідність імплементації до цивільного процесуального законодавства можливості використання цілої низки попередніх забезпечувальних заходів щодо процедури забезпечення доказів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний процесуальний кодекс України // ВВР. – 2005. – № 32. – Ст. 442.
2. Фурса С.Я. Докази і доказування у цивільному процесі: [науково-практичний посібник] (Серія: Процесуальні науки) / С.Я. Фурса, Т.В. Цюра – К.: Видавець Фурса С.Я., КНТ, 2005. – 256 с.
3. Цюра Т.В. Суб'єкти доказування та оцінки доказів у цивільному процесі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. 12.00.03 / Т.В. Цюра. – Київ, 2005. – 24 с.
4. Ясинок М.М. Цивільний процес України: [підручник] / М.М. Ясинок. – К.: Алерта, 2014. – 744 с.
5. Проект Закону про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів. Текст закону до другого читання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415.
6. Короєд С.О. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України / С.О. Короєд. – К.: «Центр учбової літератури», 2017. – 524 с.